

240012 Teoriutvikling for bedre arealutnytting i havbruksnæringen

Målsettinger med prosjektet:

1. Utvikle et teoretisk analyse- og begrepsapparat for helhetlige arealbruksanalyser i havbruksnæringen.
2. Gjennom empiriske studier og eksperimentelle "spill-situasjoner" å dokumentere og analysere hvilke konkrete forhold, vurderinger og rammebetingelser som gjør seg gjeldende ved valg av havbrukslokaliteter.
3. Bruke kunnskap om arealbruken i næringen og det eksisterende institusjonelle rammeverket til å drøfte mulige løsningsalternativer og lokalitetsforvaltningsregimer.

Måloppnåelse:

Prosjektet har bidratt med økt forståelse av hvilke forhold, situasjoner og rammebetingelser som gjør seg gjeldende blant havbruksaktørene når de vurderer arealsituasjonen i "sine" områder. Langt på vei har prosjektet identifisert og dokumentert det dominerende "arealperspektivet" blant havbrukerne i forhold til oppdrett av laks. Prosjektet dokumenterer også godt hvordan de ulike rammebetingelsene opp gjennom 1980- og 90-årene påvirker havbrukernes bruk av, og strategier i forhold til, arealene. Prosjektet dokumenterer også hvordan enkeltaktørens arealstrategier, de ulike institusjonelle rammebetingelsene og svingninger og vekst i næringen sammen påvirker den totale arealbruken i case-kommunene Steigen, Gildeskål og Lurøy.

På kort sikt vil denne kunnskapen neppe ha noen konkret økonomisk verdi for næringen, men vil på sikt kunne bidra til en langt bedre forståelse av areal som den kritiske naturressursen i næringen, og konsekvensene av at denne kritiske ressursen ikke har vært rasjonert eller verdsatt som et knapt gode. Prosjektet vil også kunne bidra med relevant kunnskap i forhold til arealmessige konsekvenser av endringene i produksjonsreguleringsregimet, buffersoner osv. At næringen har vært underlagt så mange endringer som påvirker arealbruken i denne perioden har også vanskeliggjort studien. Blant annet har det vært endringer i både eierstruktur, driftsmønster, avgrensningssystem, avstandsregler, flytteregler, kompetanse og teknologi, samt begrensninger i antall lokaliteter pr. konsesjon, som alle bidrar med endringer av stor betydning for arealbruken i næringen. Vi har med andre ord hele tiden "skutt mot et bevegelig mål".

Når det gjelder målsettingene om å lage eksperimentelle "spill-situasjoner" har vi ikke greid å leve helt opp til det ambisjonsnivået vi hadde. Først og fremst skyldes dette at grunnbegrepet i prosjektet, nemlig "arealstrategi", ikke var så utbredt som vi hadde forutsatt i prosjektskissen. Så langt hadde næringsutøverne i case-kommunene rett og slett ikke opplevd en så sterk arealknapphet at de i særlig grad fant begrepet arealstrategi intuitivt meningsfylt. Vi tolker dette dels dit hen at arealknappheten enda ikke er så stor som mange vil ha det til, og dels dit hen at vi kanskje burde ha supplert våre case-kommuner med kommuner der arealknappheten lenge hadde vært ganske stor,

slik tilfellet er for eksempel på Helgeland og i mange kommuner på Vestlandet. Vi la vekt på kommuner med stor produksjon og stort fremtidspotensiale, og på det tidspunktet var det ikke nok ressurser i prosjektet til å hente fram og kartfeste areal-, konsesjons- og lokalitetsdata i flere enn tre kommuner.

En ny studie bør nok legge større vekt på områder der kampen om arealene har vært større. På den annen side har endringene i eierstruktur og driftsmønster (samlokalisering) og reglene for maksimalt antall lokaliteter pr. konsesjon gjort at "spillet" om lokalitetene har endret seg. Endringer i driftsmønster gjør at såkalte "superlokaliteter" blir mer og mer avgjørende, og eventuelle "kamper" om lokaliteter vil kunne finne sted i områder der disse ennå ikke er oppdaget og tatt i bruk. Fra å ha tenkt mer i retning av egnede områder tenker oppdretterne nå i langt større grad på helt spesifikke og konkrete egenskaper ved enkeltlokaliteter. I noen grad kan man si at perspektivet har dreid mot et stadig sterkere punktfokus.

En del av forskningstiden har også blitt brukt til å se på ulike vernetiltaks betydning for havbruksnæringen. Bildet er komplekst, men i all hovedsak ser det ut til at vern har hatt relativt liten negativ betydning for næringens arealsituasjon. Dette blant annet fordi vern ofte er aktuelt i områder som ikke er videre aktuelle for havbruksnæringen. Likevel reduserer vern i noen situasjoner fleksibiliteten og endringsmulighetene i den lokale arealbruken. Men den fremtidige arealsituasjonen vil være avhengig av både teknologisk og markedsmessig utvikling i næringen, og ikke minst av om torsk og andre marine arter tar av på samme måte som lakseoppdrett. Så langt ser det ut til at vernemyndighetene i liten grad godtar havbruk i verneområder av naturreservat- eller nasjonalparkkategorien, men har på den annen side blitt langt mer forhandlingsvillige når det gjelder avgrensningen av verneområdene. Men flere verneformer, som for eksempel marineverneplaner, er på gang og alt tyder på at konflikten mellom vern og havbruk har kommet for å bli.

Kommentar:

Store deler av ressursene i prosjektet ble brukt til å etablere grunnlagsdata om arealstrukturen og konsesjoner og lokaliteter i case-kommunene. Her er situasjonen nå at denne typen data i dag lages og offentliggjøres fritt av Fiskeridirektoratet. Grunnlaget for denne typen studier er med andre ord langt bedre i dag enn den var ved oppstart av dette prosjektet. Prosjektet er på mange måter innhentet av utviklingen på flere områder. Prosjektet forutsatte også en høy kompetanse innenfor GIS, noe som i begynnelsen av prosjektperioden måtte leies inn pga. personellendringer i staben på Nordlandsforskning. Også det at prosjektlederen byttet jobb fra Nordlandsforskning til Høgskolen i Bodø skapte problemer og forsinkelser i prosjektet.

Prosjektet har imidlertid bidratt til en betydelig kompetanseoppbygging på arealtematikken i havbruksnæringen, og tematikken vil bli videreført gjennom videre forskning.